

01.2022

ЯНУАРИ 2022

СПЕЦИАЛЕН БРОЙ "ГОДИНАТА В СНИМКИ" • КОВИД • КЛИМАТ • КОНФЛИКТИ • ОПАЗВАНЕ

NATIONAL GEOGRAPHIC

БЪЛГАРИЯ

СПЕЦИАЛЕН БРОЙ

2021 | НАЙ-ДОБРИТЕ СНИМКИ НА ГОДИНАТА

WWW.NATIONALGEOGRAPHIC.BG

ISSN 1312-6571

5,99 лв.

9 771312 657558

ГОДИНАТА В СНИМКИ

ГОДИНА НА ОТКРИТИЯ: Човечеството напредва – от микроскопичното до космическото... стр. 10
ЕСЕ: Заплахите не спряха. През 2021 г. беше победа просто да удържим позициите..... стр. 26

КОВИД

▶ Пандемията ни погледнаше нагоре-надолу: новите ваксини породиха оптимизъм, но лъжливите сведения и недостигът пречеха на имунизацията. Ежедневието се връща към нормалния си ход, но вирусът продължава да дебне.

40

КЛИМАТ

▶ Огромни горски пожари, съсипващи реколтата суши, рекордни жеги, надигащи се морета, жестоки бури. От години има тревожни сигнали за климатичните промени, но 2021 г. показва, че кризата вече връхлита.

54

КОНФЛИКТИ

▶ По целия свят отекнаха кавги за култура, политика, граници и какво ли още не. САЩ се сблъскаха с безпрецедентна атака срещу демокрацията и трябваше да се изправят очи в очи с болезненото наследство на расизма.

70

ОПАЗВАНЕ

▶ През тази трудна година все пак имаше победи в усилията да съхраним застрашени видове, да защитим океаните и да опазим исторически паметници: израз на поетите задължения и надеждите ни.

84

КРАСИМИР ДРУМЕВ

Пантеон на хитростта?

Понякога с горчивина се питам защо не сме построили пантеон на нашите национални герои. Те не са много, но не са и чак толкова малко. Та да има къде децата да се учат на патриотизъм и на други граждански добродетели. Един от внуците ми сега учи наузуст Чинтуловото „Стани, стани, юнак български“ и с недоумение ме пита защо този мъжага спи дълбок сън, а не е тръгнал да се бие с поробителите.

Сега обаче си казвам, че може би трябва да вдигнем още един пантеон – на нашите национални хитреци. До тържествен вхoд да сложим статуите на Хитър Петър, Големанов („Човек трябва да е готов за всяко министерство“), Бай Ганьо, Андрешко, а вътре да го натъпчем с безброй анонимни тарикати. Те са толкова много в малката ни родина, че тя може би трябва да се преименува на Република Хитреция или нещо подобно.

Главна цел на тези мъже и жени е как да прецакат държавата. Прекалено дълго сме я нямали – нито под гръцко, нито под османско владичество. Тя не е била наша, била е враждебна и как тогава да милееш за нея?...

Та този вирус на неприязън към нея и на нагласа да я излъжем май е влязъл дълбоко в кръвта и клетките ни и днес се проявява дори в пандемията. С какво нетърпение и дори копнеж очаквахме да се появят ваксини срещу Ковид-19. Добре, те дойдоха, европейците се наредиха

на опашки да им ги слагат, а ние се скатаваме. Нищо, че смъртността е рекордно висока, по-важното е да си извадим фалшиви сертификати, да не носим маски и т.н., че ограничават свободите ни...

Само че с тарикатцини от всякакво естество и снишаване не се получават хубави неща. Уви!

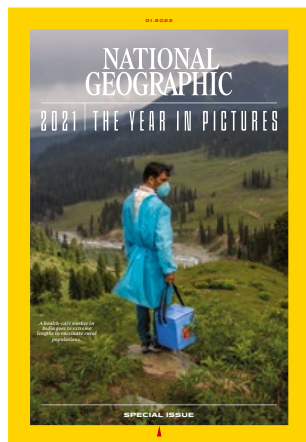
Броят „Годината в снимки“ за 2021 г. – вторият подобен – изглежда много различен от първия. Много хора определяха 2020 г. като най-трудната през живота си: световна пандемия и расови и политически раздори в САЩ. Но и през 2021 г. проблемите от най-различен вид продължиха; политическата злоба и климатичната криза не отслабнаха. От друга страна ваксините и други медицински подобрения, както и победенческите промени започнаха да обуздават вируса и да повдигат духовете. Ще откриете този оптимистичен полъх в много от снимките, с които избрахме да илюстрираме тази двулика година.

Въпреки това, докато преглеждахме над 1,9 млн. снимки, попълнили архивите на *National Geographic* през 2021 г., не успяхме да постигнем съгласие относно една снимка, запечатала цялата година. Затова създадохме четири корици, всяка отразяваща една важна тема: ковид, климат, конфликти и – защото все пак сме *National Geographic* – опазване.

Четирите снимки (вдясно) възглавяват бурния характер на 2021 г.: опустошителни засушавания и пожари... помощ за застрашени животни... травмирана от конфликт жена... и здравният работник Назир Ахмед, който разнася ваксини. Колкото и да бил труден животът му през 2021 г., Назир продължавал напред, за да помага на другите. В този брой, пленен с паметни кадри, този специално вдъхва много надежда.

Благодарим ви, че четете *National Geographic*.

Сюзан Голдбърг, главен редактор
National Geographic

СНИМКА:
ДАР ЯСИН

▶ Здравният работник Назир Ахмед пътувал по седем часа на ден, пеш и с кола, за да сложи ваксини срещу Ковид-19 на животновъди и пастири номади в индийската територия Джаму и Кашмир.

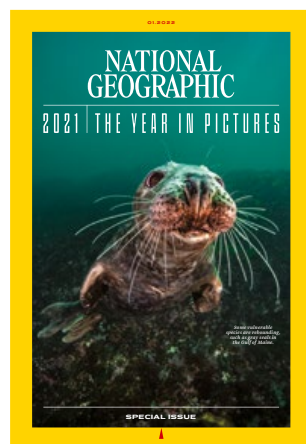
СНИМКА:
ЛИНЗИ АДАРИО

▶ Пожарът Калдор беше един от многото в западните части на САЩ през 2021 г. Климатичните промени пораждат по-горещо време, по-суха растителност и други рускови фактори за горски пожари.

СНИМКА:
КИАНА ХАЙЕРИ

▶ Войната в Афганистан прогони 70-годишната Хафиза от нейното село и превърна синовете ѝ във врагове. Войските на САЩ напуснаха през август; сраженията между групировките не спират.

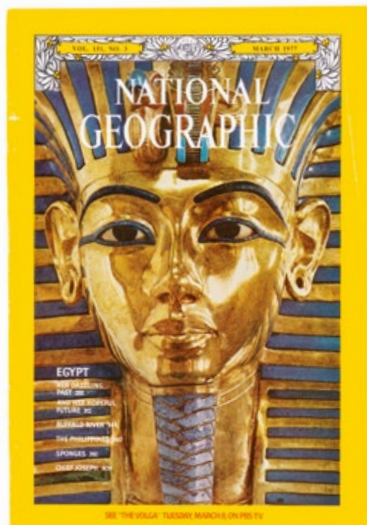
СНИМКА:
БРАЙЪН СКЕРИ

▶ Дългомуцунест тюлен изплува край Нова Англия. Почти изтребени от лова в края на XIX в., тюленовите популации се възстановили след приемането на Закона за защита на морските бозайници през 1972 г.

НА КОРИЦАТА НА NG БЪЛГАРИЯ СА ПОКАЗАНИ И ЧЕТИРИТЕ ВАРИАНТА.

ОТ НАЦИОНАЛНОТО ГЕОГРАФСКО ДРУЖЕСТВО

ТЕКСТ: **ДЖИЛ ТИЙФЕНТАЛЪР**

ФОТОГРАФИЯТА НА *National Geographic* е особено многолика и в това се крие магията ѝ. Една единствена снимка може да събуди любопитството ни или да повлияе на колективното ни съзнание. Знаем това още откакто бях малко момиче в Айова и прелиствах страниците на *National Geographic* в училищната библиотека. До ден днешен си спомням въздействието на емблематичната снимка на погребалната маска на Тутанкамон на корицата през март 1977 г. Беше паспорт за пътуване към древна династия, визуално посещение на археологически открития, което възпламени възображението ми.

За първи път снимка е публикувана в *National Geographic* през 1889 г. – една година след създаването на Националното географско дружество и на списанието. За мен беше огромна чест да надраждам това наследство през първата ми година начело на Дружеството – година, в която огромните световни предизвикателства поставиха граница между „преди“ и „след“. През цялото време подкрепяхме изследователите на *National Geographic* и други журналисти по цял свят, чийто кадри запечатваха всичко – и създаваха исторически архив от човешки преживявания, докато животът наоколо коренно се променяше.

Днес Дружеството е един от най-големите спонсори на индивидуални разказвачи на света. Този специален брой „Годината в снимки“ отдава дължимото на правдивите и емоционални кадри, които не признават граници, разтърсват чувствата ни и подклаждат промяната.

Ние в Дружеството сме водени от нашата мисия: да осветляваме и пазим чудесата на нашия свят. Правим го, като подкрепяме и инвестираме в талантиливи учени, разказвачи и

учители от повече от 140 държави. Те тласкат напред познанието и опазват дивите животни и места. Документират спешните заплахы за планетата и подготвят следващото поколение да помага за решаването на проблемите.

Имаме ясна визия как да постигнем значимо въздействие – и изследователите играят ключова роля. Новият стратегически план на Дружеството, *NG Next*, удвоява нашия ангажимент към изследователите и ръководените от тях програми в пет области: суша, океан, диви животни, човешка история и култури и човешка изобретателност. Планът затвърждава инвестициите в изследователски средства като фотографията и ни насочва как да съберем заедно изследователи, партньори, дарители и други посветили се на нашата мисия да променим света към по-добро.

Един-единствен кадър – независимо дали е ликът на дребен фараон или сурикат в пустинята Калахари – може да направи трайно впечатление. Може да породи промяна и дори да определи хода на историята. *National Geographic* е готов да запечатва вдъхновяващите гледки на Земята още век и една трета, че и след това. □

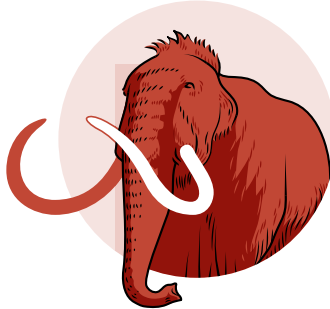

Джил Тийфенталър, изпълнителен директор
Национално географско дружество

ГОДИНА НА ОТКРИТИЯ

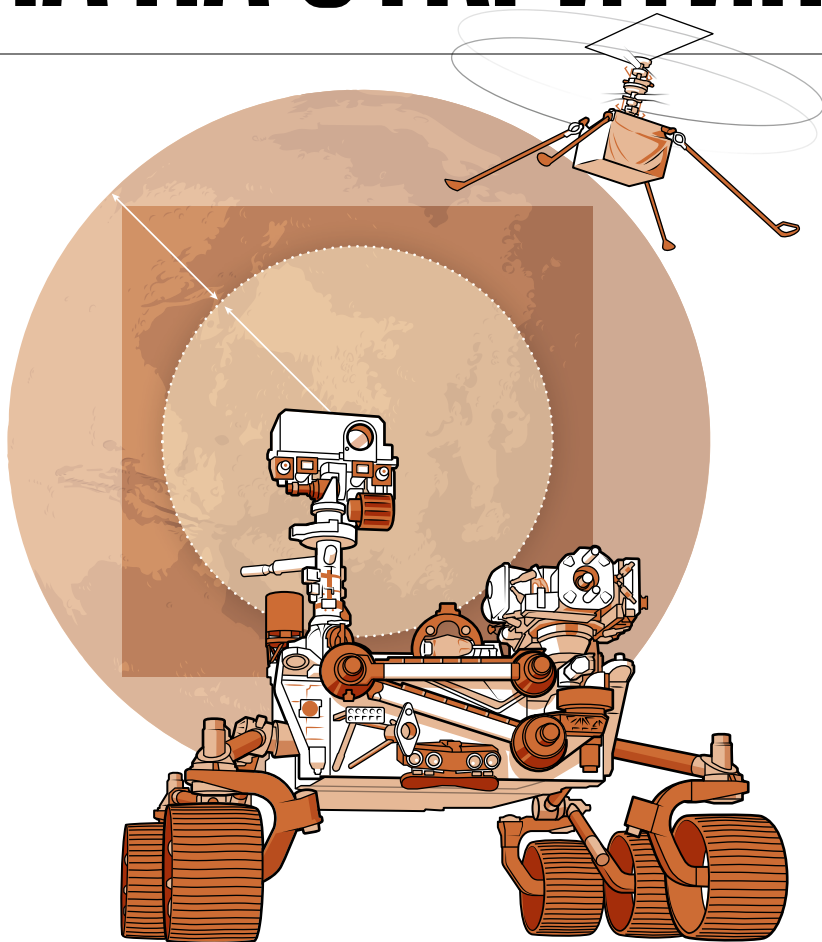
МАМУТСКА ДНК НА 1 МЛН. ГОДИНИ

Най-старата ДНК, секвенирана някога, беше извлечена от гва мамутски кътника на повече от 1 млн. години. Откритието дава надежда, че при подходящи условия ДНК може да помогне на учениците да разгадаят еволюционни тайни още по-назад в миналото.

ИЗГУБЕНИЙТ ГРАД НА ЛУКСОР

Египетските пясъци хилядолетия наред крили метрополия на 3400 години, построена от гядото на Тутанкамон. Открит на запад от днешен Луксор, лабиринтът от сгради дава представа за живота на древните египтяни в пика на империята.

ОПОЗНАВАМЕ ЧЕРВЕНАТА ПЛАНЕТА

ДВА РОБОТИЗИРАНИ изследователски апарата кацнаха на прашината червена повърхност на Марс: марсоходите „Персивърнс“ на НАСА и китайският „Джужун“. И двата имат за цел да търсят следи от древен живот на Марс. „Джужун“ беше първото китайско кацане на друга планета. „Персивърнс“ се отчете с други първи постижения: на 19 април бордовият хеликоптер на марсохода се издигна за кратко над марсианската повърхност, което беше първият контролиран полет на човечеството на друга планета. На следващия ден уредите му превърнаха малко от богатата на въглероден диоксид атмосфера на Марс в кислород – също за първи път, като това може да доведе до производството на ракетно гориво или на въздух за бъдещите астронавти. По-късно, през септември, „Персивърнс“ събра първите проби от Марс, които ще бъдат върнати за изследване на Земята.

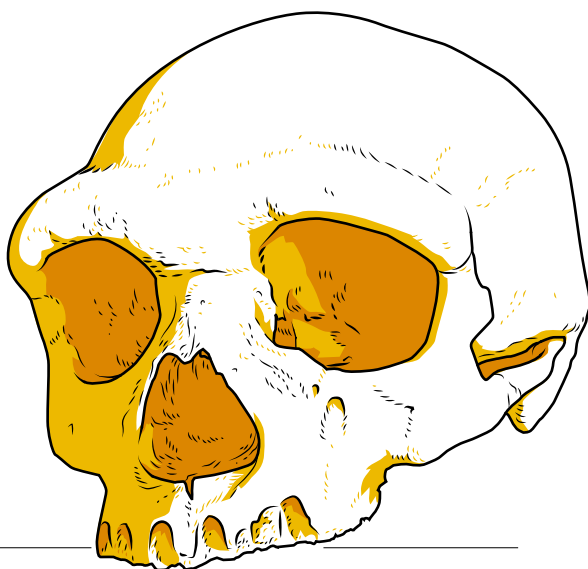
2021 г. донесе важни открития и исторически крачки напред в човешкото познание, вариращи от микроскопични до космически мащаби.

ТЕКСТ: **МАЯ УЕЙ-ХААС** И **ДЖЕЙСЪН ТРИЙТ**
ИЛЮСТРАЦИИ: **МАТЮ ТУОМБЛИ**

ПОПЪЛВАНЕ НА РОДОСЛОВНОТО НИ ДЪРВО

Две фосилни открития добавиха още чупки към преплетените клони на човешкото родословие. Едното е смайващо добре запазен череп, близо 90 години останал скрит в изоставен кладенец в Китай, чиято смесица от древни и модерни черти подсказват, че е по-близък роднина на днешните хора дори от неандерталците. Някои изследователи

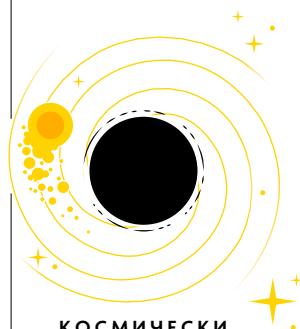
твърдят, че черепът може би принадлежи на нов човешки вид, който са нарекли *Homo longi* – драконовия човек. По същия начин и откритите в Израел фрагменти от череп и челюст представили прегучените обръквача смес от черти. Независимо дали са нови видове, и двете находки илюстрират изненадващото многообразие на древните ни роднини.

ПЪЛНИЯТ ЧОВЕШКИ ГЕНОМ

През 2001 г. учените вдигнали голям шум с първото работно разчитане на човешкия геном. Но заглавията, обявили пълния човешки геном, били преждевременни. Въпреки продължителната години работа около 8% липсвали – до май 2021 г., когато 99 учени показаха, по техните думи, „първото наистина пълно“

разчитане на човешки геном, обхващащо 3,055 млрд. базови двойки в 23 хромозоми. Изследването, което беше представено, преди да бъде рецензирано, добави близо 200 млн. базови двойки и множество корекции към предходните опити за разчитане. Има обаче още работа: учените още не са разчели Y-хромозомата.

КОСМИЧЕСКИ СБЛЪСЪЦИ

Преди един милиард години черна дупка се сблъскала с мъртва звезда – и през януари 2020 г. учените най-сетне ги запечатали в действие. Десет дни по-късно бил регистриран още един сблъсък другде в Космоса. Всяка космическа колизия, докладвана миналия юни в *Astrophysical Journal Letters*, разпространила вълнички в пространство-времето. Изследването на тези гравитационни вълни едва прохожда.

ВАКСИНА СРЕЩУ МАЛАРИЯ

Световната здравна организация одобри първата ваксина срещу малария, което предизвиква масовото въвеждане на животоспасяващите инжекции. С 56% 12-месечна ефективност при клиничните изпитания „Москирикс“ няма да замени другите методи за предпазване, но е ценно средство срещу болестта.

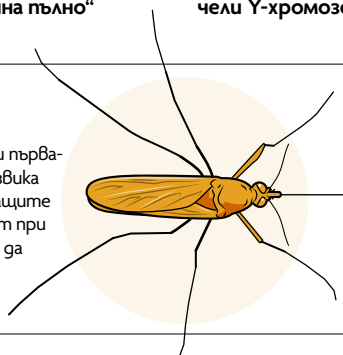

ФОТО
СВИДЕТЕЛСТВО

NATIONAL GEOGRAPHIC

БР. 1 (195)

СВЕТЛИНА НА СТРАННИ МЕСТА

ФОТО ИЛЮСТРАЦИИ:
РУБЕН У

Рубен У създа това изображение с помощта на монтирани на дронове прожектори, осветяващи ледника Пасторури в Кордийера Бланка, Перу.

ПОГЛЕД
КЪМ
ЗЕМЯТА
ОТ
ВСЕКИ
ВЪЗМОЖЕН
ЪГЪЛ

У програмирал дронове със светлини да обикалят над пясъчната формация Янт Флат В Юта, а после използвал няколко дълги експозиции, за да направи това съставно изображение.

ПРЕДИСТОРИЯТА

ВКАРВАНЕТО НА ИЗКУСТВЕНА СВЕТИНА В ЕСТЕСТВЕНА СРЕДА ПРИДАВА ДОПЪЛНИТЕЛЕН ЕЛЕМЕНТ НА ВЪЗХИТА

ВЕЛИКОЛЕПНИТЕ ПЕЙЗАЖИ на Земята могат да спрат дъха на човек. Но Рубен У – фотограф, визуален творец и музикален продуцент – чувствал, че на величествените планини, ледници и плажове на планетата им липсва нещо – изкуствено осветление.

Идеята се роди от грешка. Една нощ край Долината на смъртта в Калифорния У монтирал фотоапарата, за да заснеме поредица таймлапс кадри на мрака. Тогава минал пикап, който облял пейзажа с ярката светлина на фаровете си.

Първоначално – разказва У – „много се ядосах. Когато обаче погледнах снимките, останах очарован. Ето я изкуствената светлина в природна среда“. Съпоставянето на двете запалило желанието му да се опита да

добави светлина към други пейзажи: над езера, в каньони, върху високи скални игли в пустинията. Управлявал дронове с прожектори пред камерите и заснемал дълги експозиции – до 30 секунди. После наслаждал кадрите в съставни изображения и ретуширал някои от окончателните варианти, за да премахне дрона, но да остави хвърлената от него светлина.

Резултатите са неземни пейзажи, всеки от които е визуален пъзел и предизвикателство към зрителя да разбере как се е получила подобна сцена. У снима най-вече в САЩ, където живее. Според него всяка сцена навсякъде по света може да бъде запечатана по начин, който не отговаря на обичайния ѝ вид. Целта на У е кадрите му да объркват.
—ДАНИЪЛ СТОУН

Рубен У хвърлил различна светлина върху скалните образувания край Арбол де Пиедра в резервата „Егуардо Авароа“ в провинция Сур Липес, Боливия.

Неочаквани обрати

ТРЪГНАЛИ ДА СЛЕДЯТ ГОЛЕМИ БЕЛИ АКУЛИ. КОГАТО ОБАЧЕ НЕЩАТА СЕ ОБЪРНАЛИ, ИЗЕНАДВАЩАТА СНИМКА НА ЕДИН ФОТОГРАФ ВДЪХНОВИЛА ДИГИТАЛНИ ФАЛШИФИКАТИ – И ИСТИНСКА ЗАГРИЖЕНОСТ.

ТЕКСТ И СНИМКИ:
ТОМАС ПЕСЧАК

ПОНЯКОГА НАЙ-ДОБРИТЕ КАДРИ не са тези, които планираме. През 2003 г. бях морски биолог, който изследваше за дисертацията си горите от келп, но всъщност стремително се бях засилил да ставам фотограф.

Бях се убедил, че мога да допринеса повече за опазването на природата със снимки, отколкото с научна работа. А все повече от кадрите бяха на големи бели акули – новопоявила се мания, подхранвана от приятелството ми с биолога Майкъл Скол от Тръста за белите акули.

Един летен ден той ме уведоми за учудващо голям брой акули край южния край на Южна Африка: десетина големи бели акули, събрали се по протежение на 1,5-километров плаж и обикалящи във води с дълбочина под 1,80 м. Дебнеха непосредствено зад прибоя, на хвърлей камък от брега. Не ми трябваше много време да съставя план и да си приготвя техниката, за да отида при него.

За да разберем какво правят акулите, първо решихме да ги наблюдаваме от изследователската лодка на Майкъл. Това обаче се оказа трудно, тъй като акулите реагираха много силно – и по странно противоположни начини – на шума на лодката. Някои се опитваха да захаят двигателите, а други побягваха при самия им звук.

Нямахме бюджет за въздушно наблюдение, а малките фотографски дронове още не бяха изобретени. Изследването ни сякаш беше стигнало до задънена улица – докато аз не предложих не толкова направич и по-евтин начин да ги следим: морски каяк.

Тъй като блестящата идея беше моя, на мен се падна да тръгна пръв. Монтирах GPS на каяка, после се пъгнах в седалката и загребах. Нервите ми бяха опънати до скъсване: представете си как от най-върховния хищник в океана ви делят два-три сантиметра пластмаса, при това яркожълта – цвят, който е много привлекателен за някои акули. За щастие те не проявиха никаква агресия към ниската лодка. Успях да ги следвам отблизо и да наблюдавам естественото им поведение.

Фотографът в мен се пробуди и ме осени снимката, която исках да направя: изследовател в каяк, който следва една от акулите. Практическото заснемане на кадъра обаче се оказа сложно. Обикновено около каяка беше пълно с големи бели акули, но и най-лекият повей набръчкваше океанската повърхност и превръщаше източения силует на рибата в кубическа абстракция.

Няколко седмици по-късно условията бяха подходящи и аз бях готов. Привързан на горния мостик на лодката на Майкъл, направих снимки на изследователи, които следват акули – сториха ми се окей, но не особено забележителни. Оставаха ми само няколко кадъра от филма,

СТРАННО СИЯЕЩА ПТИЦЕЧОВКА

ТЕКСТ: ДЪГЛАС МЕЙН

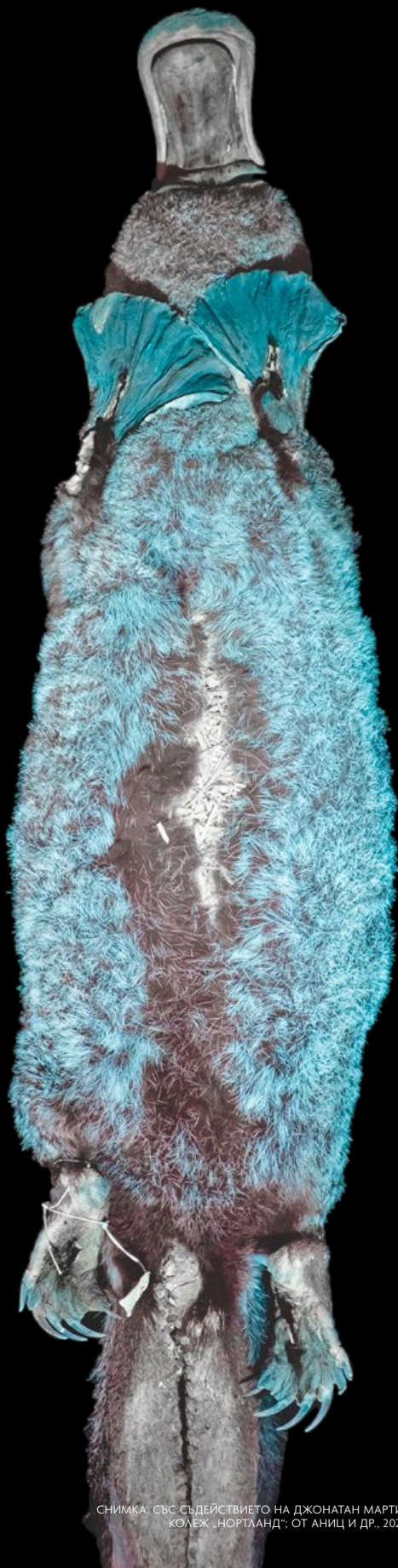
ПТИЦЕЧОВКАТА Е едно от най-странните същества на планетата по няколко причини. Макар и бозайници, тези обитатели на Австралия снасят яйца и имат отровни ишпове на задните си крака. Опаишките им са като на бобри, а клоновете – като на патици. Ловуват нощем, със затворени очи. И нека добавим още нещо към списъка: флуоресцентна козина.

В скорошно изследване, публикувано в сп. *Mammalia*, учени установили, че когато бъде осветена с ултравиолетова (UV) светлина – спектър, невидим за човешкото око, – козината на птичечовките излъчва синьо-зелено сияние.

Биофлуоресценцията – феномен, при който част от даден организъм, например козината, абсорбира светлина в една дължина на вълната и я излъчва в друга – е наблюдавана и при други видове, включително при черупките на няколко вида морски костенурки, както и при гъби. Пола Анич, специалист по бозайниците от колежа „Нортланд“ в Ашланд, Уисконсин, и колегите ѝ изследвали тази черта при летящи катерици, когато открили това сияйно качество и у птичечовките.

Все още е неясно защо птичечовките сияят. Тъй като тези създания са нощни и плуват със затворени очи, това едва ли има важна функция като средство за общуване с други птичечовки. Може да им помага да избягват определени хищници, които виждат UV светлината; абсорбирането на UV и излъчването на синьо-зелена светлина може да служи и като вид камуфлаж.

Заснето с UV осветление и жълт филтър, това изображение наподобява „истинската“ флуоресценция на птичечовката според изследователя Джонатан Мартин.

СНИМКА: СЪС СЪДЕЙСТВИЕТО НА ДЖОНАТАН МАРТИН/КОЛЕЖ „НОРТЛАНД“; ОТ АНИЦ И ДР., 2020 Г.

НОРВЕЖКИ СЪРФ

Лофотенските острови са сред най-живописните и предизвикателни

ВСИЧКИ НА БОРДА

Лофотенският архипелаг прилича търсачи на силни усещания – включително зимни сърфисти. За да яхнеш ледените вълни, трябва да притежаваш поне малко норвежка *индге крафт* – вътрешна сила.

Техническото усъвършенстване на облеклото за студено време позволи на човека да прекарва много повече часове при иначе вкочаняващи температури. „Тук сме само ние, сърфистите и необятната природа“ – казва немската сърфистка АLINE БОК (на снимката с приятелката си ЛЕНА ШОФЕЛ).

ОСТРОВЕН ЖИВОТ

След като карат сърф, гребат на пагъл борд или направят преход сред природата, приключенците могат да се потопят в рибарската култура на островите. Сред обветрените червени хижи *rorbu* нанизват треска се сушат на вятъра и предоставят основната съставка на местната рибена яхния.

Зиме дневната светлина над Северния полярен кръг е нещо мимолетно и предлага изобилни възможности да преследвате зелените вихри на северното сияние, особено около селищата Рейн и Сволвер.

ЕКО ОРИЕНТИРАН

Награден с печат „устойчива дестинация“ от Глобалния съвет за устойчив туризъм, Лофотенският архипелаг цели съхраняването на своята култура и ограничаването на отрицателното въздействие на туризма. Тъй като климатичните промени топят ледниците, някои ден вълните на островите могат да станат твърде опасни за сърф. Природозащитни усилия като прекратяването на добива на изкопаеми горива от крайбрежните води могат да бъдат от полза и за околната среда, и за хората.

„КОГАТО ДОЙДЕ ИДЕАЛНАТА
ВЪЛНА И УСПЕЕШ ДА Я
УЛОВИШ, ТОВА ТИ НОСИ
ЧИСТА РАДОСТ И ЩАСТИЕ.“

—Алине Бок, сърфистка

гестинации за зимен сърф

В ЧИСЛА

18

ЖИТЕЛИ НА УНСТАД, НАЙ-ПОПУЛЯРНОТО
МЯСТО ЗА СЪРФ НА ОСТРОВИТЕ

5°C

СРЕДНА ТЕМПЕРАТУРА НА ВОДАТА
ПРЕЗ ФЕВРУАРИ

195

КМ НАД СЕВЕРНИЯ ПОЛЯРЕН КРЪГ

ТЕКСТ: ЛОЛА АКИНМАДЕ АКЕРСТРЪОМ СНИМКА: АНДРЕА ФРАЦЕТА

Започна с прилив на оптимизъм: 2021, годината на надеждата и ваксините. След това обаче кървави конфликти, нова вълна на вируса и смъртоносни напомняния за климатичната криза ясно показаха, че и през тази година ще трябва...

ДА БЪДЕМ

ИЗДАРЪЖИ

ИВИ

ПРЕЗ ЮЛИ 2021 Г. индонезийският фоторепортер Мухамад Фадли натоварил фотоапаратите си на колата сѐм гробище в околностите на Джакарта и за пореден път и много болезнено разбрал колко е сгрешил. В продължение на няколко седмици през март и април Фадли си позволил да повярва, че животът, какъвто го познавал, се оправя. Бил свидетел на национална имунизационна кампания, пазарите отново се оживили и моловете отворили врати.

Само че не. Било като затишето във филмите на ужасите – мимолетното лъжливо спокойствие, преди чудовището да връхлети отново. На новото място за погребване – едно от шестте заделени, след като пандемията запълнила основното обществено гробище на града, земекопни машини разчиствали допълнително пространство още докато опечалените се привеждали над пресните гробове. Фадли забелязал, че на всеки няколко минути през входа влизали катафалки, карауци мъртвци. Често се струпвали и се налагало да чакат на опашка да гоїде техният ред. Когато шофьорите отваряли задните врати, Фадли осъзнал, че много от катафалките карали по повече от един ковчег. „Някои бяха натоварили по четири“ – каза ми той в началото на септември и телефонният ни

17-19 СЕПТЕМВРИ

ЖЕРТВИТЕ НА ПАНДЕМИЯТА РАСТАТ

За да създаде съставното изображение, Стивън Уилкс направил стотици снимки от една и съща гледна точка в продължение на 30 часа в рамките на три дни. После обединил подобрени кадри в една панорама. На стр. 37 можете да научите повече за неговата техника „от деня към нощта“.

▶ Забити в парка около Монумента на Вашингтон, белите знаменца бяха едновременно спомен и символ за всеки загубен живот от Ковид-19 в САЩ. Създателката Сузана Бренан Фирстенберг замисли инсталацията като изражение на огромната смъртност в

страната – и на мъката от всяка отделна кончина, тъй като опечалените украсявали знаменцата с имената и снимките на любими хора. През трите седмици на инсталацията САЩ подминаха поредния мрачен предел: 700 000 починали от Ковид-19.

разговор замря за миг, тъй като и двамата замълчахме и си го представихме.

Бях вкъщи в Калифорния, където пет северни окръга бяха в пламъци, а друг пожар с площ 89 000 хектара продължаваше да напредва към Саут Лейк Тахо. Фадли беше в Индонезия, където през лятото броят на новозаразените с Ковид-19 на дневна база беше надминал този в Индия. „Зет ми, тѣстѣт ми – Ковид – каза той. – Снаха ми – в болница за почти 15 дни.“

И...?

„Всички оцеляха.“ Защото са имали късмет и – вероятно – защото успели да получат първа доза ваксина, преди да се разболеят. Вариантът Делта смаза Индия и Индонезия, докато вилнееше из континентите през изминалата година; един репортаж от Джакарта съобщи за 114 индонезийски лекари, покосени от Ковид-19 само за две седмици и половина.

Отразяването на годината неизбежно сблъсквало Фадли със сцени на страдание, отчаяние и загуба.

За втори път *National Geographic* посвещава януарския си брой на впечатленията на фотографите от току-що приключилата година. През януари 2021 г. списанието публикува визуалната есенция на тревозите и мъката от предходните 12 месеца. Започващата година сякаш носеше със себе си толкова много възможности –

ОТРАЗЯВАНЕТО НА ГОДИНАТА НЕИЗБЕЖНО СБЛЪСКАЛО НАШИТЕ ФОТОГРАФИ СЪС СЦЕНИ НА СТРАДАНИЕ, ОТЧАЯНИЕ И ЗАГУБА. ТЕ ОБАЧЕ ВИДЕЛИ И КРАСОТА, РЕШИМОСТ И НАДЕЖДА.

най-бързо разработената ваксина в историята, най-амбициозните планове за имунизация за всички времена, международен консенсус, че здравните работници и възрастните трябва да са първи в приоритетните списъци за осигуряване на защита.

З

А МНОГО АМЕРИКАНЦИ това преусещане за емоционален отгих през 2021 г. продължи... нали се сецате... само седмица. В раздела в настоящия брой със заглавие „Конфликти“ ще видите снимката на Мел Д. Коул от мелето при насилственото нахлуване в Капитолия на САЩ на тълпа, протестираща срещу резултатите от изборите през 2020 г., свалили от поста му президента Доналд Тръмп.

Докато пресяваха хиляди снимки от историите в *National Geographic* през 2021 г., редакторите лесно намериха основните теми: друг раздел е озаглавен „Ковид“, а има и „Климат“, и „Опазване“. Едва ли ще намерите отмора в тези снимки, това е сигурно. Но има красота, решителност и надежда. „Обикновени хора – обича да казва Мухамад Фадли, – които се опитват да помогнат на околните.“

Самотният мъж с маска и престилка, изправил се над гориста зелена долина, е Назир Ахмед. Той е здравен работник в индийската територия Джаму и Кашмир, който издирва изолирани пастури, за да ги ваксинира срещу Ковид-19.

Жената, гушнала бебе алпака, е Алина Суркисла Гомес. Тя работи за перуански животновъден кооператив, който съветва традиционните *алпакерос*, чиито води и пасища в Андите са застрашени от замърсяването от мините и климатичните промени.

Кениецът, който нежно е положил ръка в ръкавица на хълбока на гепард, е ветеринарят Майкъл Нджороге;

той и двамата специалисти по дивите животни с него участвали в петдневните усилия, включващи транспортиране с камион, системи и хирурзи, по спасяването на живота на раненото животно.

Живеещата в Найроби фотографка Никол Собеку месеци наред работила по статия за международна мрежа за трафик на животни, която плячкосвала застрашената африканска популация от гепарди. Тогава един кенийски гид, съпроводжан от Собеку, открил ранен възрастна гепард в храсталците на национален резерват. В продължение на 48 часа двамата бдели над котката, докато дочакат ветеринарния екип от Кенийската служба за дивите животни, повикан от местните рейнджъри. „Един гепард в една част от света“ – казва Собеку с въздишка. По време на телефонен разговор между Найроби и Оукланд, Калифорния, двете се опитвахме да разберем какво изпитваме към порива да върнат към живота ранената женска, която рейнджърите решили да нарекат Никол. Въдъхновяващ и напразен – и двете думи пасват; гепардката Никол не оцеляла. Раните ѝ били причинени от друго животно, не от ловец или трафикант. Но фотографката Никол документирала изчезващите местообитания и последици за Африка от климатичната криза и ѝ било трудно да разграничи една мъка от друга. „Имаше воля да се опитаме да спасим гепарда – казва Собеку. – Усилията бяха амбициозни и всеобхватни. Не искам да го омаловажавам.“ Ако обаче нещата се бяха развили другояче... ако ветеринарят от Службата за дивите животни не беше почивал в деня, когато намерили гепарда, или пък ако резервният екип беше пристигнал по-бързо... ако човешкото поведение не беше лишило гепардите от над 90% от историческия им ареал... Да, сигурно може да се твърди, че на точно този гепард му е било писано да издъхне сам в храстите, без да бъде тревожен от опипващи го ръце. Но понякога се вкопчваме в по-малки истории, за да не забравим по-големите.

„Всички научаваме за гепардите още като деца – казва Собеку. – Ами безбройните други видове, изправени пред същите проблеми? Ако можем да позволим едно от най-обичаните животни да стигне до състояние да има под 7000 възрастни индивида в дивата природа, какво да кажем за всичко останало?“

В **СИЧКО ОСТАНАЛО.** Няма ясна разделителна линия между образите от тази година. През 2021 г. триумфът на създаването на вак-

сини срещу Ковид-19 пося свои собствени разногласия. (Кой да знае, че сме в състояние да изпитваме подобен гняв срещу инжекции, които ни пазят от смърт?) Почти всеки опит да съхраним нещо – вид, икономика, място на Земята – се случил на екзистенциалния фон на климатичните промени. На 9 август Международният панел за климатични промени разпространи компилация от 2000 страници мрачни оценки и прогнози. Това беше шестият подобен доклад през последните две десетилетия и Генералният секретар на ООН Антонио Гутереш го определи като „червен код за човечеството“. По-малко от седмица след оповестяването на доклада обхваналият 89 000 хектара горски пожар Калдор в Калифорния се възпламени и

► През август оттеглянето на американските военни от Афганистан след 20-годишна окупация сложи край на – както я наричат – най-дългата модерна война на САЩ. Войната обаче продължава за Хафиза, на 70 години, снимана тук с внука си. Живяла край град Файзабад, откакто талибаните превзели родното ѝ село през 2019 г. Синовете ѝ са направили избори, които ѝ причиняват мъка и я поставят в несигурно положение: двама се сражавали за Афганската национална армия, един за местна милиция и един за талибаните. Сраженията в Афганистан бяха сред десетките продължаващи конфликти по целия свят през 2021 г. – съвременни и древни, международни и регионални, подклаждани от алчността, вярата или историята.

”

**МОИТЕ
ДЖИГАР ГОША
[НАЙ-МИЛИ] СА
ВРАГОВЕ ПОМЕЖДУ
СИ. ТОЛКОВА
МНОГО ПЛАКАХ,
ЧЕ ОЧИТЕ МИ ВЕЧЕ
НЕ ВИЖДАТ.“**

—Хафиза за своите синове

Файзабаг, Афганистан

СНИМКА: **КИАНА ХАЙЕРИ**

► Дори и в най-мрачните години хората, посветили се на опазването, предлагат лъч светлина. Те работят за съхраняването на диви места, на обекти на културното наследство и на застрашени видове. В Демократична република Конго рейнджърите в националния парк „Вирунга“ положили основите на грижите за осиротели планински горили. Фотографът Брент Стъртън бил там през 2007 г., когато рейнджърът Андре Баума открил малко горилче, вкопчило се в мъртвата си майка. Нарекъл сирачето Ндакаси – и се грижел за него през целия му живот. Рейнджърите построили и още поддържат сиропиталище за горили във „Вирунга“. Стъртън редовно ги посещава. Беше там през септември, когато, малко преди смъртта си от недиагностицирано заболяване, Ндакаси припльзяла в обятията на Баума.

VIA GETTY IMAGES

”

ОБЩЕСТВОТО НА ГОРИЛИТЕ Е ПО-ЧОВЕЧНО ОТ НАШЕТО. ТО Е ГРИЖОВНО И ПОДРЕДЕНО И ТЕ БДЯТ НАД ВСИЧКИ В ТЯХНОТО СЕМЕЙСТВО.“

—Брент Стъртън,
фотограф

През 2021 г. пандемията ни подмята ту нагоре, ту надолу. Новите ваксини породиха оптимизъм и отваряне на бизнесите, но усилията по имунизирането бяха подкопавани от объркани послания и недостиг. Въпреки че ежедневието се връща към нормалния си ход, вирусът продължава да е заплаха.

КОВИД

► Стиснал хладилна чанта с ваксини срещу Ковид-19, Назир Ахмед търси животновъди и пастири номади по ливадите на Тосамайган, на юго-запад от Шринагар в индийската територия Джаму и Кашмир. В напреварата за имунизация срещу вируса ТОРС-Ковид-2 здравните работници положиха

огромни усилия да достигнат до изолирани общности. От Шринагар Ахмед и още пет-шест негови колеги пътували три часа с кола, а след това ходили пеш, за да стигнат до това изолирано място. Търсили хора в продължение на четири часа и ваксинирали над десет души.

AP PHOTO

Тосамайдан, Индия

СНИМКА: ДАР ЯСИН

▶ Роднини възливат розова вода и полагат цветя на гроба на починал от Ковид-19 в Силинсинг, Северна Джакарта. Общественото гробище „Роротан“ било открито през март с капацитет 7200 гробни места, но бързо започнало да се запълва, тъй като Индонезия претърпя огромна скок на новите случаи през юли. Във връхната точка на разпространение на Ковид-19 четвъртата най-многолюдна страна на света регистрираше средно по 50 000 случая на ден.

”

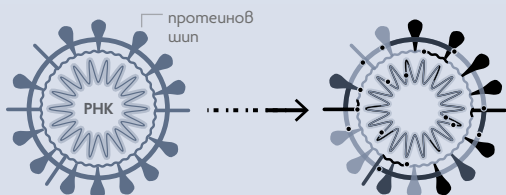
**ХОРАТА НЕ
РАЗБИРАТ
КАКВО СЕ
СЛУЧВА
С РАЗПРОС-
ТРАНЕНИЕТО
НА ВИРУСА
И КОЛКО Е
ОПАСЕН.“**

—Ирма Хидаяна, съосновател на Индонезийския център за данни „ЛапорКовид-19“

ВЪЗХОДЪТ НА ВАРИАНТИТЕ

Първоначален щам

Ковид-19 вкарва в клетките приемници инструкции за възпроизвеждане – своя РНК геном. Естествено получените се грешки се наричат мутации.

Вариант

Вирус с мутация, която променя поведението или ефикасността му, се нарича вариант.

Еволюираща заплаха

Когато изучават геномите на ТОРС-Ковид-2, учените могат да идентифицират тенденции в разпространението. Всички генетични родословия на изследваните геноми с мутации водят обратно към оригиналния вирус, идентифициран за първи път в Ухан, Китай. Мутациите в началото на 2020 г., за които се смята, че увеличават заразността на вируса, бяха предвестник на предстоящото.

Таблицата илюстрира близо 4000 генома (точки), изолирани от коронавирусни инфекции от началото на пандемията.

Май 2020 г.
Промяна в шипчестия протеин го прави по-заразен.

7 януари, 2020 г.
Изолиран е геномът на Ковид-19

Първоначален щам
19A

дек. 2019 г.

фев. 2020 г.

април

юни

август

окт.

дек.

МАЛКИ ПРОМЕНИ, ГОЛЕМИ ПРОБЛЕМИ

Бързото разпространение на Делта варианта – Въпреки промените в под 0,5% от генома – изненада учените. Броени месеци след регистрирането на първата мутация през октомври 2020 г. Делта вариантът бързо беше изпреварил всички други.

ДЛЯ НА
ВАРИАНТИТЕ
НА КОВИД-19,
ГЛОБАЛНИ СЛУЧАИ

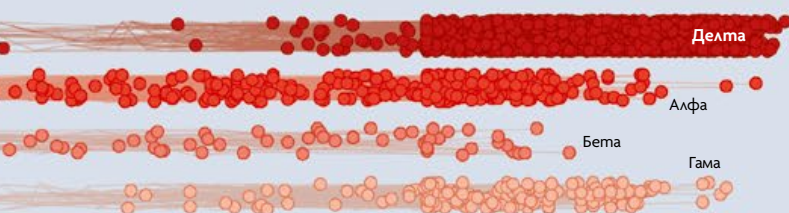
Наблюдавани
Варианти

Началото на 2021 г. донесе повеќе на нормален живот с началото на поставянето на ваксините срещу Ковид-19. Само че се заражгаше нова заплаха. Малки промени в генетичния код на вируса тласнаха пандемията в още по-опасни посоки.

ИЗГОТВИЛИ: **МАНУЕЛ КАНАЛЕС**
И **ПАТРИША ХИЛИ**

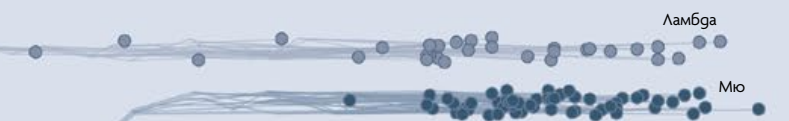
ТРЕВОЖНИ ВАРИАНТИ

Запаха за общественото здраве

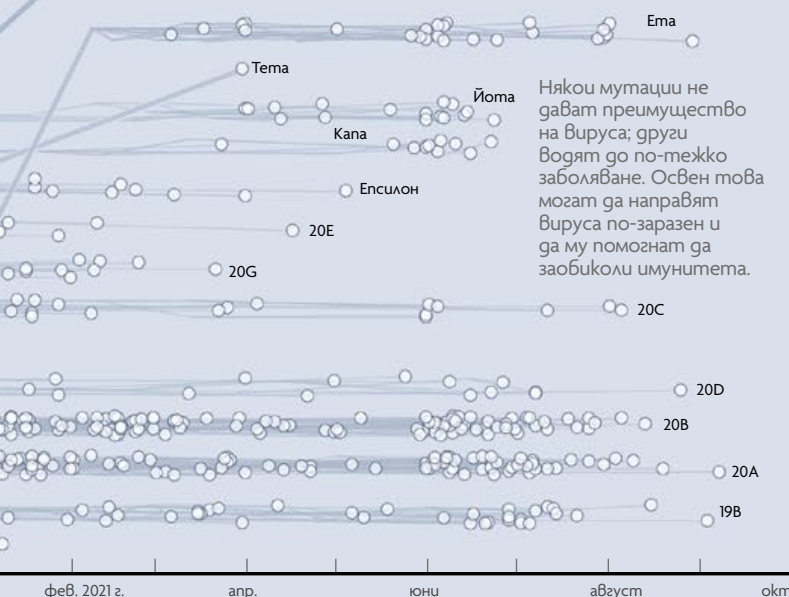
ИНТЕРЕСНИ ВАРИАНТИ

Риск за общественото здраве

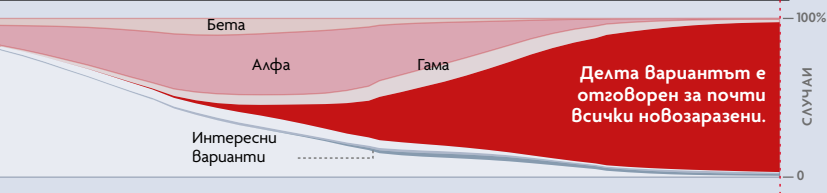
НАБЛЮДАВАНИ ВАРИАНТИ

Потенциален риск за общественото здраве

Някои мутации не дават преимущество на вируса; други водят до по-тежко заболяване. Освен това могат да направят вируса по-заразен и да му помогнат да заобиколи имунитета.

КЛАСИФИКАЦИЯ НА ВАРИАНТИТЕ НА СВЕТОВНАТА ЗДРАВНА ОРГАНИЗАЦИЯ

ДАНИИ ДО КРАЯ НА СЕПТЕМВРИ 2021 Г.

ЗАРАЗА И НЕРАВЕНСТВО ПО СВЕТА

Зараза

Всички вируси се възпроизвеждат. Някои са много заразни, тъй като са развили ефикасни методи за разпространение. Човешкото поведение също допринася за разпространение то по места и чрез пътувания.

ПЪРВОНАЧАЛЕН ЩАМ

ДЕЛТА ВАРИАНТ

Ваксинационно равенство

Страните с по-ниски доходи, които имат трудности с набавянето и разпространяването на ваксините, имат по-малък брой имунизирани. Докато по-голямата част от света не постигне имунитет, здравните мерки като местването и носенето на маски остават жизненоважни.

ДЯЛ НА ХОРАТА, КОИТО СА ПОЛУЧИЛИ ПОНЕ ЕДНА ДОЗА

Страни с високи доходи

Високи средни

Ниски средни

Ниски

6 МЛРД. Е БРОЯТ НА ПОСТАВЕНИТЕ ДОЗИ ВАКСИНИ

В ход е сътрудничество на глобално ниво с цел по-равностоятното разпределение на ваксините и значително увеличаване на този брой през 2022 г.

▶ На фона на залязващото слънце служителите на погребално бюро в Уанкавелика чакат края на службата, за да преместят ковчега в ниша в градското гробище. Въпреки че съобщенията за броя на починалите не са надеждни, Перу има една от най-високите смъртности на глава от населението в света. В селските райони около Уанкавелика пандемията е взела над 1160 жертви.

”

**ПРЕМЕС-
ТИХМЕ СЕ
НА СЪСЕДНИ
ГРОБИЩА,
ЗА ДА СМЕ
СИГУРНИ,
ЧЕ НАШИТЕ
ПОКОЙНИЦИ
НЯМА ДА
ОСТАНАТ
НЕОБГРИ-
ЖЕНИ.“**

—Мануел Мендисабал,
Дружество за обществена
благотворителност в Уанкавелика

Огромни горски
пожари, суша,
рекордни жези,
топящи се ледници,
покачване на
морското ниво,
свръхмощни бури.
Алармите звънят
вече от години,
но 2021 г. показва,
че климатичните
промени са тук и
не могат да бъдат
пренебрегвани.

КМ

• ЕТИОПИЯ • ЮЖНА АФРИКА • ПЕРУ

ИМААТ

26 АВГУСТ

АД В ГОРАТА

► Месеци наред през 2021 г. пожарникарите се бореха да ограничат пожара Дикси в Калифорния, който изпепели близо 400 000 хектара и унищожил по-голямата част от Грийнвил, градче с около хиляда жители. През последните години броят и мащабите на горските пожари в западните части на Северна Америка са се увеличили отчасти заради климатичните промени – те влоша-

ват горещите и сухи условия, които изсмукват влагата от живите и мъртвите растения и ги правят по-лесно запалими. Учените са единодушни, че част от решението е по-масовото използване на „добри“ пожари: контролирани слаби огньовете, които да разчистят сухата шума и храсталациите от гората и така да премахнат част от горивото за горските пожари.

Национална гора „Ласън“,
Калифорния, САЩ

СНИМКА: **ЛИНЗИ АДАРИО**

23 МАРТ

ЦИКЛОН ОТ СКАКАЛЦИ

▶ От 2019 до 2021 г. рояци скакалци връхлитаха Източна Африка и опустошаваха реколтата в район, където милиони хора са изложени на риск от глад. Нашествията бяха пораждани от необичайно силни циклони, изливаци поройни дъждове, създавайки идеални условия за насекомите. Бурите на свой ред се дължаха на необичайно топлият води край Източна Африка. Освен че затоплят цялата планета, в последно

време климатичните промени благоприятстват колебания от типа Ел Ниньо, които изтласкват топлият води навътре в западните части на Индийския океан, където се раждат източноафриканските циклони. „Според мен можем да очакваме още нашествия на скакалци в Африканския роз“ – казва Кийт Кресман, специалист по пустинните скакалци към Организацията по прехрана и земеделие на ООН (ФАО).

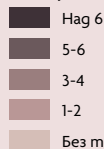
Резерват за диви животни
„ЛеВа“, Кения

СНИМКА: ДЕЙВИД ЧАНСЛЪР

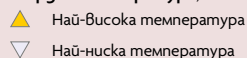

ГОДИНА НА КРАЙНОСТИ

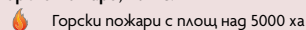
Месеци тежка суша, 2021 г.

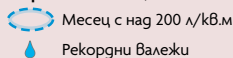
Рекордни температури, 2021 г.

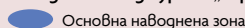
Горски пожари, 2021 г.

Поройни валежи, 2021 г.

Наводнения след бурята „Бернд“

21,1 градуса

бяха регистрирани в Хамбург на 22 февруари. Откакто съществуват измервания, температурата през зимата никога не е надхвърляла 20 градуса.

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ЗА ЖЕГИ

31,3 градуса на 21 юли беше най-високата температура, измервана някога в Северна Ирландия.

БУРЯТА „БЕРНД“

Порои и наводнения взеха над 200 жертви и причиниха щети, които се изчисляват на 46 млрд. евро.

ПОПАРВАЩИ СЛАНИ

След много топла край на март априлските студове и слани, макар и без минусови рекорди, причиниха щети за милиарди на фермерите в Англия, Франция, Белгия, Балканите и Алпите.

Горещ и студен февруари
В рамките на една седмица температурата в Гьотинген се повиши от -23,8 на 18,1 градуса.

Испания: -35,8 градуса

През януари бурята „Филомена“ докара рекордни за Испания ниски температури във Вега де Лиордес.

Лигурия, 4 октомври

За 12 часа край Генуа паднаха 740 л/кв.м дъжд – повече от половината от типичното годишно количество.

Рекордна жега в Сицилия

На 11 август термометрите край Суракуза показаха 48,8 градуса. Ако се потвърди, това ще бъде нов европейски рекорд за най-висока температура.

Рекордно ниски температури, сахарски жеги и огромни количества валежи взеха много жертви в Европа през 2021 г. Понастоящем климатичните промени се смятат за най-голямата световна заплаха за човешкото здраве, а екстремните прояви на времето са все по-чести.

ИЗГОТВИЛИ: **РАЛФ БИТЕР, ЮЛИЯ ГРАВЕН И ТОБИАС ЗОХЕР**

НАЙ-ТОПЛОТО ЛЯТО

Според Програмата за наблюдение на Земята „Коперник“ Европа премина през най-горещото си лято от началото на измерванията. Средната температура беше с почти един градус над средната за годините от 1991 до 2020 г.

46 милиарда

евро щети от наводненията в Централна и Западна Европа са изчислили застрахователите.

ОГЪН И ВОДА

След горските пожари черноморският район на Турция беше споletян от най-тежките наводнения от десетилетията.

ЕКСТРЕМНИ ЖЕГИ

През юли и август сахарски жеги връхлетяха Средиземноморието, което доведе до горски пожари много над средното.

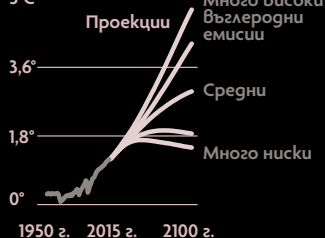

ПОГЛЕД КЪМ ТРЕВОЖНО БЪДЕЩЕ

Неизбежно затопляне

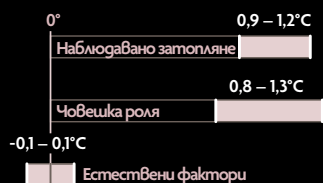
Проучване на ООН установи, че хората са тласнали климата към опасни нови територии. Дори и при сценария с най-ниски емисии планетата вероятно ще се затопли с 1,5°C през идните 20 години.

Повишаване на глобалните повърхностни температури 5°C

Хората затоплят климата

Категорично дължащите се на човешката дейност емисии са отговорни за затоплянето на атмосферата, океана и сушата.

Повече застрашени райони

Все повече области, засегнати от екстремно време, ще се сблъскат с повече негови прояви.

Дял на засегнатите региони, изправени пред прояви на екстремно време към 2050 г.*

Екстремни жеги	96%
Крайбрежни наводнения	89%
Поройни валежи	61%
Пожари	29%

* ПРОЕКЦИИТЕ ДО 2050 Г. СА СРАВНЕНИ С ПЕРИОДИ МЕЖДУ 20 И 30 ГОДИНИ ОТ 1960 ДО 2014 Г. МОНИКА СЕРАНО, КРИСТИНА ШИТАНТИ, NG; КЕАСИ НОВАКОВСКИ. ИЗТОЧНИК: МЕЖДУПРАВИТЕЛСТВЕНИЯТ ПАНЕЛ ЗА КЛИМАТИЧНИ ПРОМЕНИ

12 МАЙ

ТЪРСЕНЕ НА ТРЕВА И ВОДА

► През 2021 г. разочарващо малко Валежи паднаха в Етиопия, която в продължение на няколко години страда от опустошителна суша. След като чули слухове за дъжд край границата със Сомалия, тези камилари вървели 12 дни – напразно – в търсене на паша там, а после 12 дни обратно, за да извадят вода

за животните от кладенеца близо до дома им. Гражданската война е основна причина за това ок. 13 млн. етиопци – над една десета от населението – да са застрашени от сериозни проблеми с прехраната. Но климатичните промени също допринасят: Източна Африка все по-често страда от тежки засушавания.

Булалех, Етиопия

СНИМКА: ЛИНЗИ АДАРИО

▶ На зазоряване сурикатите се измъкват от дупките си, за да се стоплят на лъчите на изгряващото слънце, но пустинята Калахари може би става твърде топла за тях. Докато летата в района стават все по-горещи, учените установяват, че сурикатчетата растат по-бавно, а възрастните умират по-бързо. Боят се, че тази тенденция може да се влоши. И не е просто жегата: когато паднат малко дъждове, тревите страдат, мравките и термитите намаляват и насекомоядни животни като сурикатите трудно си намират храна – илюстрация как климатичните промени могат да нарушат крехкото екологично равновесие дори във вече гореща околна среда.

”

**СУРИКАТИТЕ
СА ИДЕАЛНИТЕ
ПОСЛАНИЦИ.
КОЙ НЕ ОБИЧА
СУРИКАТИТЕ
И КОГО НЕ
ГО Е ГРИЖА
ЗА ТЯХНАТА
СЪДБА?“**

–Томас П. Песчак, фотограф

Резерват „Цвалу Калахари“,
Южна Африка

СНИМКА: **ТОМАС П. ПЕСЧАК**

КОНОФЛ

• ЕТИОПИЯ • ТЕКСАС, САЩ • МИАНМАР

По целия свят
отекнаха кавъзи
за култура,
политика, граници
и какво ли още не –
включително в САЩ,
които се сблъскаха
с безпрецедентна
атака срещу
демокрацията и
трябваше да се
изправят очи в
очи с болезненото
наследство на
расизма.

ИЖТ

9 АПРИЛ

БОРБА ДА УДЪРЖАТ ПОЗИЦИИТЕ

▶ Три месеца преди да загинат, 28-годишният Абдул Уахаб (вдясно), бивш боец на талибаните, и 17-годишният Фархад, син на техния командир, охраняват кален преден пост в планината Карсай в Североизточен Афганистан. Те са сред 150-те членове

на проправителствена милиция, много от тях от околните села, които се бяха разпръснали около връх Карсай в опит да удържат талибаните. През уикенда на 2 юли талибаните прегазиха позициите им. Уахаб, Фархад и още 17 загинаха. Други 25 мъже бяха пленени.

Провинция Бадахшан, Афганистан

СНИМКА: **КИАНА ХАЙЕРИ**

15 АВГУСТ

ЗАВРЪЩАНЕТО НА ТАЛИБАНИТЕ

► Близко 20 години след като САЩ и техните съюзници от НАТО свалиха талибаните от власт в Афганистан, ислямистките бойци отново наложиха контрола си над страната. Въпреки че се подготвя вече от години, завръщането им беше шокиращо бързо. На 14 април президентът Джо Байдън обяви, че силите на САЩ ще започнат да се изтеглят през май, а всички войници ще са напуснали до 11 септември. На 15 август талибаните вече бяха превзели столицата Кабул и афганският президент Ашраф Гани беше избягал от страната, а ислямистки бойци са се струпали зад огромно бюро в президентския дворец – заедно с един от бившите бодигардове на Гани (най-вляво, с костюм).

AP PHOTO

”

**В ПРОДЪЛЖЕНИЕ
НА 20 ГОДИНИ
ЦЕЛИЯТ СВЯТ СЕ
ИЗРЕДИ ТУК И СЕ
НАЛИВАХА ПАРИ,
НО ТОВА КАК НИ
ПОМОГНА?”**

—Хаджи Адам, племенен
старейшина в провинция
Кандахар

17 МАЙ

КАТАСТРОФАЛНА ГРАЖДАНСКА ВОЙНА

► Политическият спор между етиопския министър-председател Абий Ахмед и Тиграйския народен освободителен фронт, който десетилетия наред доминира във федералното правителство, прерасна във война. Тя поражда хуманитарна криза, която застрашава живота на милиони хора, особено в щата Тиграй, и съществуването на самата Етиопия. Етиопски и еритрейски сили, както и милиции от съседния щат Амхара нахлуха в Тиграй през ноември 2020 г., като прекъснаха доставките на помощи и с особена бруталност нападнаха мирното население. Тази жена разказва, че за една седмица била изнасилена от 15 еритрейски войници и не знае къде са децата ѝ. „Това е краят на света за мен.“

”

**ВОЙНИЦИТЕ
МИ КАЗАХА:
„ТРЯБВА ДА
ИЗЛИЧИМ
ТИГРАЙСКАТА
РАСА“**

— друга жена от Тиграй,
изнасилена от войници

14 И 22 ФЕВР.

СЪПРОТИВА СРЕЩУ ВОЕНЕН ПРЕВРАТ

► В най-големия мианмарски град членове на ЛГБТИ общността се събират на протест срещу неотдавнашния военен преврат. Водещата гражданска партия спечели парламентарните избори през ноември 2020 г.; военните оспориха резултатите. На 1 февруари, точно преди заклеването на новия парламент, военните завзеха властта. Десетки

хиляди хора излязоха по улиците. Фотографът Ю Ю Минт Тхан насложил портрети на протестиращи върху снимки от протестите. Въпреки че над хиляда души били избити от хунтата, съпротивата срещу режима продължава. „Вместо да ме е страх, аз съм гневен“ – казва 30-годишен бизнесмен и активист, който не е назован тук от съображения за сигурност.

► „Аз съм от малцинство от щата Рахине – казва един 28-годишен научен консултант, – цял живот ме дискриминират. Имаме нужда от федерална система, която да даде реална власт на етническите малцинства. Заради това протестирам.“ Консултантът бил сниман на демонстрация, на която хората изгаряли екземпляри от мианмарската конституция от 2008 г., дала голяма политическа власт на военните.

ОПАЗ

В тази година на предизвикателства имаше окуражаващ напредък в опазването на природни и културни богатства. Усилията да спасим уязвими видове, да защитим океаните и да отгадем почит на миналото отразяват нашите надежди и човешката ни природа.

ВАНЕ

25 ФЕВРУАРИ

СЪСТЕЗАНИЕ С КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ

► По време на амбициозна научно-приключенска експедиция Алекс Хонълд прокарва първия маршрут нагоре по Уеясипу, едно от поредицата планински плата *тепуи*, които се извисяват над джунглата на пресечната точка на Гвиана, Бразилия и Венесуела. Милioni години на ерозия създали тези недостъпни светове, където видовете еволюирали в изолация от

братовчедите си на околните *тепуи*. Тъй като климатичните промени и гъбичките хитриди застрашават земноводните по цял свят, херпетологът и изследовател на *National Geographic* Брус Мийнс, подпомогнат от Хонълд и други участници, е оглавил търсене на нови видове тук. Целта е да разберем как земноводните са се приспособили към своята екосистема, преди да са изчезнали.

Бразилско-гвианската граница

СНИМКА: РЕНАН ОЗТЮРК

► Тригодишното сираче Мейбае е сграбчило в завития си хобот бутилка и я изпива на един дъх в резервата за слонове „Ретети“ в Кения. По-рано слончетата пиели бебешко сухо мляко, но вследствие от затварянето заради коронавируса персоналът не можел да пътува от изолирания резерват до град Нанюки, за да го

купува. Вместо това си създали собствена рецепта въз основа на козето мляко, с което ги снабдяват околните пастури. То е хранително и по-евтино, а така „Ретети“ може да допринесе за местната икономика. Това креативно решение създава по-здрава връзка между селяните и слоновите и способства за мирно съжителство.

СПАСЯВАНЕ НА ОКЕАНА

Опазването в числа

Морските защитени зони (МЗЗ) обхващат 7,9% от океана; около 2% са напълно защитени от риболов, който е основната заплаха за биоразнообразието. Заради засиления добив на суровини от морското дъно и корабоплаването е жизненоважно да опазим още морски територии.

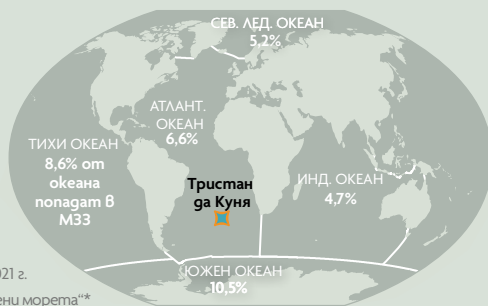
Петдесетте най-големи МЗЗ (долу) обхващат 85% от защитения океан. Повечето са в национални води и само няколко – в международни.

Дял от МЗЗ със забранен риболов

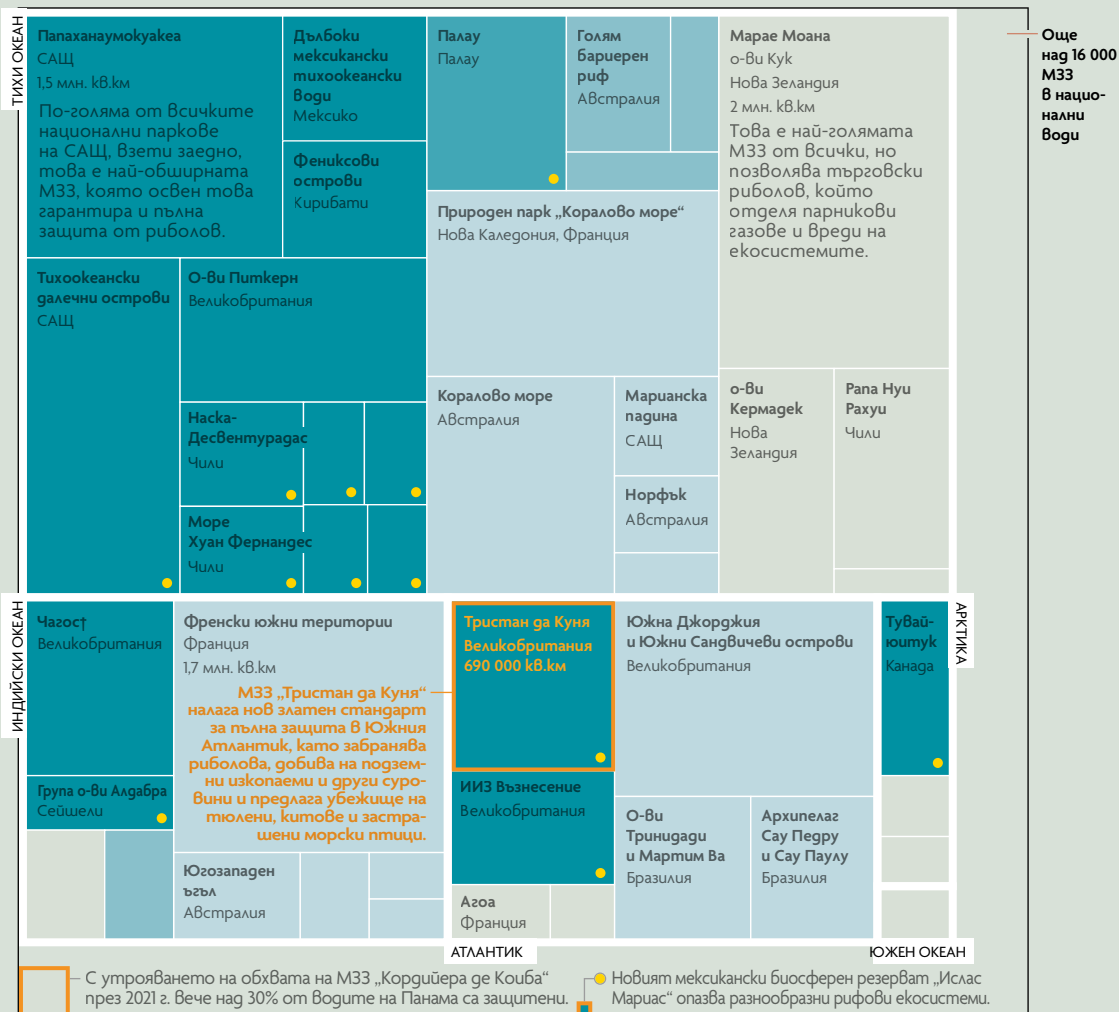
- 100% (18 МЗЗ)
- 71-85 (2)
- 33-38 (4)
- 2-25 (13)
- Няма данни (15)

— Добавена през 2021 г.

● Проект „Девствени морета“*

НАЦИОНАЛНИ ВОДИ: 90% ОТ ОБХВАТА НА МЗЗ

* ПРОЕКТЪТ „ДЕВСТВЕНИ МОРЕТА“, ЗАПОЧНАТ ПРЕЗ 2008 Г. ОТ НАЦИОНАЛНОТО ГЕОГРАФСКО ДРУЖЕСТВО, ПОМОГНА ЗА СЪЗДАВАНЕТО НА 24 МОРСКИ РЕЗЕРВАТА. НЕ СА ПОКАЗАНИ ВСИЧКИ РЕЗЕРВАТИ НА „ДЕВСТВЕНИ МОРЕТА“, ВКЛЮЧИТЕЛНО ТЕЗИ В РАМКИТЕ НА ПО-ГОЛЕМИ МЗЗ. ДАННИТЕ ЗА МЗЗ СА КЪМ ОКТОМВРИ 2021 Г. МЗЗ „ЧАГОС“ Е ЗАСЕГНАТА ОТ СПОР ОТНОСНО СУВЕРЕНИТЕТА МЕЖДУ ВЕЛИКОБРИТАНИЯ И МАВРИЦИЙ.

Опазването на океаните изоставахе от усилията на сушата, но през 2021 г. бяха направени големи крачки напред край бреговете и навътре в морето. Проектът „Девствени морета“ на Националното географско дружество, част от глобалната цел да защитим поне 30% от океана до 2030 г., също помогна за този напредък.

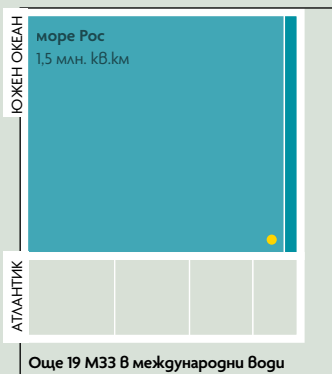
ИЗГОТВИЛИ: **ЛОУСЪН ПАРКЪР**
И **ШЕЛИ СПЕРИ**

АКТИВНОСТ В АРКТИКА

Опазването на открити морски води е мултинационално предизвикателство, но през 2021 г. девет държави и Европейският съюз започнаха да налагат клаузите на договор, който забранява търговския риболов в международни арктически води за период от 16 години. Учените планират да изучат района, преди топенето на ледовете да позволи риболов и добив на суровини.

МЕЖДУНАРОДНИ ВОДИ: 10% ОТ ОБХВАТА НА МЗЗ

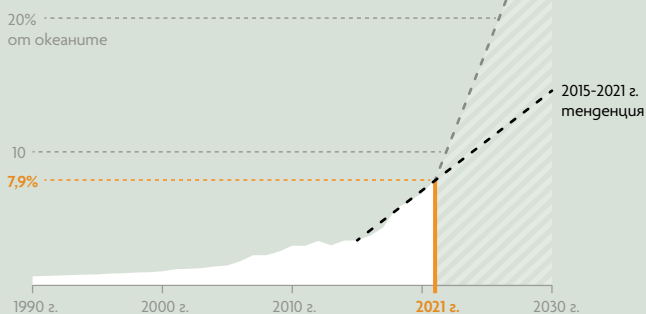
Споразумение за риболова в централните части на Северния ледовит океан
2,8 млн. кв. км

Това уввява защитените от риболов територии в международни води – райони, които са извън границите на държавите и образуват 64% от океана.

МОЖЕМ ЛИ ДА СТИГНЕМ ДО 30%?

Постигането на тази цел изисква най-различни решения, включително МЗЗ, международни договори и въвличането на слабо представени към момента групи. Автохтонните народи, които наброяват 370 млн. души по цял свят и се грижат за земи и води, където са концентрирани 80% от биоразнообразието на Земята, упражняват все по-голямо влияние.

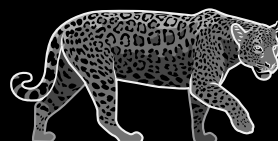
Обхват на морските защитени зони

ИЛЮСТРАЦИИ: МАТ ТУОМБЛИ; NGM MAPS. ИЗТОЧНИЦИ: АТЛАС НА ЗАЩИТЕНИТЕ МОРСКИ ЗОНИ, ИНСТИТУТ ЗА ОПАЗВАНЕ НА МОРЕТАТА; ДЕВСТВЕНИ МОРЕТА, НАЦИОНАЛНО ГЕОГРАФСКО ДРУЖЕСТВО; MARINEREGIONS.ORG

ВИДОВЕ СЕ ВЪЗРАЖДАТ НА СУШАТА

Един милион вида са застрашени от изчезване, но 2021 г. донесе обнадеждаващи новини за няколко изложени на риск вида.

Ягуари през границата

Изследовател на *National Geographic* запечата на видео редки кадри на младия ягуар, наречен Ел Бонито, на границата между САЩ и Мексико. Ловци изстребили популациите в САЩ, но усилията за опазването на ягуарите в Мексико водят до увеличаване на броя им и някои се връщат в местообитанията си отпък границата.

Скакалецова овесарка

Най-застрашената птица в континенталните САЩ стана и първата птица от разред Врбчоподобни, развъдена в плен и пусната на свобода. Новият Флоридски коридор за диви животни, подкрепен от Националното географско дружество, защитава местообитанията и на птиците, и на пантерите.

Клонирано завръщане

Елизабет Ан беше клонирана от клетките на груг чернокрак пор, съхранявани повече от 30 години. Клонирането, осъществено под надзора на Службата по рибата и дивите животни на САЩ, беше първото успешно възпроизвеждане на див застрашен вид в Северна Америка.

3 ЮНИ

НОВ ПРОЗОРЕЦ КЪМ МИНАЛОТО НА ЕГИПЕТ

► Момчешкото лице на Тутанкамон посреща посетителите в Египетския музей в Ка̀йро. Тази фигура в естествен ръст може да е служела като манекен за пробване на царските дрехи и украшения и е едно от над 5000 съкровища от гробницата на младия фараон, които се подготвят да бъдат изложени в новия Голям египетски музей, чието откриване се планира за края на 2022 г. Международен екип от учени в лабораторията по консервация към музея реставрира непрекъснат поток от артефакти от цялата страна.

**ЗНАЕ СЕ,
ЧЕ И ДРУГИ
ЕГИПЕТСКИ
ЦАРЕ СА БИЛИ
ПОГРЕБАНИ
В СЪЩАТА
ДОЛИНА КАТО
ТУТАНКАМОН,
НО ГРОБНИЦИТЕ
ИМ ОЩЕ НЕ СА
ОТКРИТИ.**

ОПОРА В НАУКАТА, КОГАТО ЗЕМЯТА СЕ ТРЕСЕ

ТЕКСТ: **ЛИЙ МИТНИК**

Афроз Шах търси в устните предания и басни насоки как да запознае широката публика с науката за земетресенията. „Трябва да се свържем със земята“ – казва той, – за да смекчим риска.

„НЯМА КАРАНТИНА СРЕЩУ
ЗЕМЕТРЕСЕНИЯТА ...
ТРЯБВА ДА ЗАДАВАМЕ
ПРАВИЛНИТЕ ВЪПРОСИ.“

Вашата подкрепа позволи на Националното географско дружество да финансира този и други научни и изследователски проекти.

АКО ЗЕМЕТРЕСЕНИЕ разлюлее земята под вас, вероятно ще ви подейства като шок. Но според геолога Афроз Шах истинският виновник не е самият трус, ами незнанието.

„Всъщност разломите са полезни“ – казва Шах, който използва сателитни изображения и други данни, за да картографира разломни системи по света. Те ни разказват историята на планетата и могат да ни послужат да се подготвим за бъдещи земетресения.

Някои разломни зони са добре познати – например Сан Андреас в Калифорния. Но на много места тези могъщи подземни сили действат под краката на нищо неподозиращите хора. Според официалните архиви регионът Ладак в Северозападните Хималаи не е активен тектонично, но работата на Шах и други учени показва, че е рисков. Това ясно пролича в съседен Непал, който беше опустошен от земетресение с магнитуд почти 8 през 2015 г. Из цяла Южна и Югоизточна Азия има няколко големи разломни системи. „[Хората] могат да си построят устойчива на земетресения къща, но не го правят.“ Данните са налице, така че защо не вземат мерки да се предпазят?

„Науката не е стигнала до хората.“ Особено в развиващите се страни научните изследвания не се следят добре, рядко проникват в образователната система и гражданите остават неосведомени за рисковете. В съчетание с корумпираната администрация и лошата инфраструктура това може да струва човешки животи. □